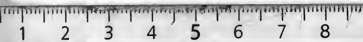
Mihi Res, non Me Rebus.

Bibliotheca
M. Hyacinthi Theodori Baron,
Antiqui Facultatis Medicinæ
Parisiensis Decani, nec non
Castrorum Regis et Exercituum
Protomedici.

1
2
3
4
5
6
7
8

GALENI PERGAMENI DE CLYSTERIBVS ET COLICA LIBER:

A Iohannitio è Græca in Arabicam, & inde à Kalonymo in Hebræam linguam, translatus:

Iam primùm in lucem editus.

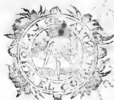

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. XCI.

GALENI PERGAMENI DE CLYSTERIBVS ET COLICA LIBER:

A Iohannitio é Græca in Arabicam, & inde á Kalonymo in Hebræam linguam, translatus:

Nunc primum in lucem editus.

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex officina Plantiniana,
Apud Franciscum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. XCI.

Franciſcus Raphelengius Iuſto filio.

INCIDIT in manus meas, anni ſunt circiter decem, Iuſte fili, volumen Tractatuum Medicorum Hebræâ linguâ in membranâ manu ſcriptum. id obiter perluſtratum, mihi comparaui, & quòd mei ſtudij res eſſet quoad linguam, & quòd tui, quem iam puerum Æſculapio deuoueram, aliquando fore conſiderem. maximè cùm me præter Auctorum ſplendorem, Arabici in Medicâ arte nominis gloria permoueret. In eo enim Hippocratis quædam, Galeni, Auicennæ, Razis, & aliorum opuſcula, item R. Moſis Aphoriſmos & Abenzoar, Hebraicè verſa, deprehendi. quorum præcipuum interpretem Johannitium comperimus, qui Hippocratis & Galeni pleraque è Græco in Arabicum ſermo-

nem transtulit, quæ inde Kalonymus & alij in Hebræum. Accidit aliquot annis pòst, vt amico, cuius magni in istâ facultate iudicium faciebam, elenchum librorum mei exemplaris ostenderem. suasit ille subitò Galeni hunc De Clysteribus librum luci ne inuiderem; ac eo nomine præcipuè persuasit, quòd nunquam antehac siue Græco siue alio idiomate editum adfirmaret, futurumq́ ob scriptoris celebrem famam vnicuique gratum. Quem igitur tuis solùm, fili, vsibus destinaueram, publici ecce iam iuris facio; & per tot linguas erronem, in Latium tandem deduco. Ita tamen, vt quæ vel obscurè barbareq́ sonarent, vel minus grata alioqui delicatioribus forent, emendanda priùs & expolienda doctissimo viro PETRO PAVWIO *medico, mihi amico, tradiderim. Cùm verò à nõnullis in dubium vocari queat, genuinúsne sit Galeni liber, an suppositítius, paucis ad duas quæ potissimùm adferri possent rationes respondebo, nõn meis quidem verbis (nec enim in re quæ non nostri instituti, iudicare nostrum) sed aliorum,*

quorum

quorum & auctoritas & doctrina satis id persuadeant. Dicent in Indice, quem ipse Galenus suorum librorum edidit, non recenseri: deinde nonnulla medicamenta in eo exhiberi quæ Græci non agnouerunt. Quantum ad primam attinet; cùm apertè constet R. Mosen in suis Aphorismis ex hoc libello non paucos elegantes Aphorismos deprompsisse, mentione addita Galeni de Clysteribus, (vt patet ex ipsis locis quæ textui characteribus minoribus distincta adiunximus) nihil obstat quo minùs credamus, sub finem vitæ inter postremos quos aliquando exstitisse suspicio est, ab eo conscriptum, neglectum tamen à plerisque, tanquã à prioribus Operibus, quæ voluminibus coniuncta manibus omnium passim terebantur, Indice exclusum. Quantum ad alterã; existimandum est, Arabes subinde notiora suis regionibus medicamenta substituisse, earundem nihilo minus virium, eiusdem effectus. quod reuera nihil totius operis filum & contextum immutare certum est. At quod quidam de stilo allegent,

gent, tanquam à vi & neruis Galeniani stili dissidente; parum nos mouet. nec enim facile est, ter mutatâ varijs linguis facie stili, pristinam agnoscere. Vt-vt sit, vel Galeni est, vel Galeno neutiquam indignus. Talem tu existima; talem habe: non tam meo, quàm clarissimorum medicorum fretus iudicio; quorum honoranda vestigia sequare, & è penitis Medicinæ sacrarijs depromta præcepta auidè imbibas, seriò moneo. Vale.

CL. GA-

CL. GALENI PERGAMENI DE CLYSTERIBVS ET COLICA

LIBER.

Qvi cum iudicio praxin medicam aggredi, in eaque fructum facere volet, huic ante omnia sanitas curæ esse debet: quam ad rem non parum conferet, si in verâ & artificiosâ clysterum confectione exercitatus sit, & in quibus affectibus (secundum veterum medicorum placita) eius vsus conducat, norit. Non deesse aliquos scio, qui hanc rem vt inutilem & imperfectam paruipendant: verùm antiquiores medici, qui multiiugâ sanè experientiâ abundarunt, vno ore asserunt, insignem huius medicamenti esse vtilitatem; quippe qui modum applicandi clysteris, non tam artis beneficio quàm naturæ instinctu potiùs intientum & monstratum viderunt.

Herodotus enim narrat Ibin, Ægypti auem, clysteris vsum prodidisse primùm, idque hac occasione. Auis hæc, animal naturâ vorax admodum cùm sit, quæcunque oblata sine discrimine ingurgitat, hinc obstructâ aluo, magna fit crudorum humorum coaceruatio, qui in dies magis magisque aucti, dolores vehementes pariunt. hos sentiens, petit mare, & marinam aquam rostro excipiens, eam ano infundit; eâque intestina perfluens, ad excretionem materiæ sibi molestæ, excitat. hinc ad consuetam vitæ rationem reuertitur.

Operæpretium autem videtur hîc recensere Veterum hac de re scriptis relicta experimenta: quin & rationes eaque argumenta quæ præmitti solent; de causarum nempe cognitione & ortu: de medicamentorum vario secundum causarum diuersitatem vsu: tum etiam quæ diligentia ad earum depulsionem adhiberi debeat. nam morbus si frigidus, calidis; si calidus, frigidis; siccus, humidis; humidus, siccis curandus. Contrariis enim tolluntur morbi. Maligno autem aliquo humore copiâ aucto contabescere corpus necesse est: eo verò extracto, rursus augmentum naturaliter acquirit. Hinc

 Hippo-

Hippocrates medicinam adiectionem & abstractionem esse dicebat, vt quæ resarciat addatque id quod deficit: quod verò redundat, tanquam inutile auferat, idque inter alia clysteris beneficio. hic enim in quibusdam morbis superfluitates noxias educit: est tamen vbi non conducere, sed noxam inferre videtur: cuius rei euidens signum suggerit ratio, siue iudicium, in ea natura cuius difficilior est inuestigatio. ac experimentum quod rationi subest, quicunque sibi vindicat, subinde hallucinatur, ita vt rectam viam inire non possit. In plurimis inquam morbis eius vsus nō postremus: præcipuè verò ad aluum nimis constrictam soluendam. *Adstrictio enim præter naturam inualescés, plurimis malis ansam præbet: nec rarò corruptionis corporis causa existit, sicque & morbi & causæ morbi rationem obtinet. nam ex eâ oriuntur febres acutæ, nunc cōtinuæ, nunc intermittentes, lentæ, placidæ; quartanæ interdum, interdum tertianæ, diariæ, quas sequitur nonnunquam apostema pulmonis,

Ex Aphoris. R. Mos. Part. VIII.
Constrictio egestionis egestionē adiuuat, quia auget & fortificat ipsā contra naturā. & fortè huiusmodi est causa destructionis. generant enim febrem secundum species sui diuersas, & apostemata manifesta, & non manifesta secundum sui diuersas species:

monis,

monis, pleuritis, suffocatio, hemicrania intermittens recurrensque, ilium, iecoris, lienis dolor, pertinax vrinæ stillicidium, ventriculi cruciatus & debilitas, animi deliquium seu syncope, appetentiæ deiectio, eructatio acida, punctiones, plethora, paralysis, colicus dolor, podagra, dolor iuncturarum. Breuiter, malum id multiiugos dolores è crassis viscidis & glutinosis humoribus natos excitat, facultatem tam naturalem quàm animalem labefactans; parit enim non rarò soporem grauem, ingenij torporem, phrenesin, memoriæ, cogitationis, ac reliquorum sensuum corruptionem; necnon visui interdum obest, dum crustæ instar oculi membranis incumbit: auditum corrumpit quoque. quod tamen ratione corrupti aëris euenire potest, vti si aspera admodum sit hyems, refrigerans cutem, eiusque meatus coarctans, fuliginibus siccis exitum impediens. hoc si accidat, vti oportet alimentis humidis, & tempori se opponere contraria victus ratione: partibus enim corporis arefactis, copiosus fiet flauæ bilis in iecore cum ceteris humoribus prouentus;

& facit furere dolorem quemlibet ex grossis humoribus ortum, & debilitat virtutes naturales, & corrumpit operationes animales inducendo grauem somnum & mentis permixtionē.

uentus; quam ſegregans natura magna fiet coaceruatio humoris maligni, craſſi, nigri, frigidi in liene, eſtque is qui μελαγχολία ſeu bilis atra vocatur: prædictus enim tenuis, flauus, igneus, calidus in fellis dictâ veſiculâ domiciliũ obtinet, flaua bilis vocata. aqueus verò magis tenuis & ſeroſus in renibus hæret; & vrina appellatur; cuius exiguus eſt in corpore vſus: contrà ac bilis flaua quæ ob ſubſtantiæ tenuitatem & qualitatem acrem eximiis vſibus deſtinata eſt; inteſtina namque perlabens, quicquid in eis materiæ hæret, expellit. quod nonnullos in re medicâ faſtuoſos medicos omnino latuit; hi enim inſiſtentes operationibus naturæ, cùm vident ictero correptos non poſſe aluum exonerare, tum & eorum excrementa ad albedinem vergere, vniuerſum corporis habitum, præcipuè verò oculos, flauo croceoque colore tincta, ſciunt bilem flauam ea peruadere viâ inſolitâ; hîc autem natura ſola per ſe morbificam cauſam expellit. quod Hippocrates innuit, cùm naturam eam eſſe quæ morbos curet, remediaq. iis tollendis idonea commonſtret, ait. *Græci verò cùm de morbi remedio dubij ſunt, naturæ facultates perluſtrant; in-

R. Moſ. part. VIII. *Græci cùm in curâ ægritudinis ſunt ſtupefacti, permittunt naturam*

ram cũ ægritudine præliari, dicentes quòd Natura docta à se nouit complexiones membrorum; & vnicuiq. membro ministrat quod sibi simile est ex cibo. Et cibus est cura quæ sufficit tempore sanitatis & tempore ægritudinis.

quiruntq. cui facultati morbus molestus sit. Videntésque quænã inter morbum & facultatem sit communio, nomen morbo, quod eius naturæ conueniat, imponunt, sicq; tollere conantur: argumentum ex eo desumentes, quòd naturam eam esse videant, quæ animal in sanitate conseruet, eámque amissam reuocet. Partium autem animalis temperies tibi cognita esse pôterit, si singulis conuenientes humores, ex alimentis ingestis, parateris: sanguinem nempe, pituitam, bilem flauã & atram (quorum singuli non puri, sed aliis permisti sunt:) tum etiam si loca ea per quæ alimentorum superfluitates expelli debent, ritè præparaueris. Omnino autem sciendum est, quo pacto alimentum gignatur augeaturque, ex eoque proueniant prædicti humores, naturaque refocilletur, corroboretur, sicq; recreata alacriter tuendæ animantis sanitati incumbat. Admiranda enim in eo Creatoris prouidentia & prudentia, quòd flauam bilem eã creauit naturã, vt leuis & tenuis existens, sursumq. ascendens, deorsum

nihilo-

nihilominus feratur, infernas calfaciens partes: pituitam contrà naturâ ſuâ grauem in ſuperiore tamen corporis collocarit regione. bilis namque ſi ſuperiorem obtinuiſſet corporis partem, inferna calore deſtituta fuiſſent membra: at pituitæ ſi infernas addixiſſet natura partes, ſuperiora frigore caruiſſent, hincque inflammationem leui de cauſa incurriſſent: inferiora verò ob pituitæ frigidæ copiam, congelationem perpeſſa fuiſſent, facilè metus erat.

Variis itaque cauſis, variè parabitur clyſter, prout materia clyſteris craſſior molliórve exiſtit. Quod ego hoc loco agere ſtatui, clyſteres nempe deſcribam, cóficiendi & vtendi modum rationemq. pro diuerſitate morborum variam exponam. Communis clyſter (vulgo etiam notus) ex oleo, melle, nitro, & aquâ paratur: qui in omnibus morbis, quod nonnulli contendunt medici, nó conuenit. noui enim qui in nullo affectu non eo vtebantur, miroſque effectus pollicebantur; cùm tamen non rarò ſpe ſuâ fruſtratos eos viderim, aluum magis quàm anteà erat, cóſtringentes. At peritus medicus diligenter cauſas morbi examinans, quodnam remedium conducat, quod verò minus, penſitabit,

bit, nec rarò pro variâ morbi naturâ, variam quoque & medendi & medicamentorum rationem instituet. quod iamdiu Hippocrates inculcauit, inquiens: Anni inter se differunt, quin & differunt inter se naturæ; hinc etiam medicamentum diuersimodè parandum, pro causæ nempe morbificæ diuersitate. Dico itaque prædictum clysterem variè diuersimodeque componi debere: nunc enim plus mellis quàm olei aut nitri; nunc plus olei quàm mellis aut nitri addendum: interdum æquali omnia pondere miscenda. Aqua verò huic clysteri adiicitur, vt deducatur medicamentum ad loca affecta, quæ dolore tenentur. Cuius rei mentionē Hippocrates facit, dicens, Aquas verrere alimenta & medicamenta. quod sanè in clysteribus vsuuenire videmus. Quod siquis dixerit, aquam medicamentis ad ea subtilianda adiici, huius sententia minimè vera: videmus enim veteres antiquos medicos quoties subtile requireretur pharmacum, vinum aquæ loco adiecisse: hoc enim & subtilius & aquâ tenuius. Aqua itaque hoc medicamentis commodi adfert, vt promptè ad ea loca in quibus morbificæ causæ hærent, perueniant. Interdum enim solo oleo

paratur clyster: interdum ex oleo & melle: at ex merâ aquâ Veterum qui fecerit, reperias neminem: licet iactarit apud nos quidam se eum per inferiora felici successu iniecisse. *Vtemur verò nos aquâ & oleo duntaxat in ardentibus febribus, ad inflammationis & caloris vim frenandam frangendamque. Nec parum errant ij qui in calidis febribus clysterem ex aquâ, oleo, nitro, aliisue acribus medicamentis, paratum adhibent, vt qui non parum incommodi ægro adferant, dum febrem accendunt magis, prauamque constitutionem corpori inuehunt: ex solo itaque oleo febricitantibus paretur clyster, nec vllo modo ingrediantur medicamenta acrimoniam habentia. Constare itaque iam puto, cur aquam clysteribus addiderint Veteres.

R. Mos. Part. x. *Nos clysterizamus cum oleo & aqua tantùm in febribus adurentibus accensis, vt disrumpamus sui calorem adurentem & accensum.*

In Clysteris autem applicatione hic seruandus modus: vt sit æger facie versa, capite decliui, cruribus natibusq; erectis. hinc eum prehendens, ex aduerso ei te sistas, instrumentum ad eam rem aptatum ad manum habens: sint autem digiti mundi, & vngues resecti, ne si in anum digiti indendi sint, lædatur

datur æger, dum nempe incuruis suis vnguibus laceratum intestinum apostema incurreret facilè: quod dolorem acerbum excitaret. Sunt qui existiment eum clysterem omnium commodissimum esse, qui postquam iniectus fuerit, rectà ad ventriculum pergat. Verùm hi quoniam in Anatomicis versati non sunt, ignorant quoque inter naturales vitalesque partes, diaphragma, impediens quo minus hæ sese mutuò attingant: hinc & clysteris legitimus vsus eos latet. hic enim iis partibus quæ ei quod infra corpus sitæ sunt, opitulatur quidé, verùm supra intestina non ascendit, nisi corruptum & spongiosum iam sit redditum corpus, tunc enim limites suos transilit, & ad superiora corporis clyster peruenit. Quòd si quis nihilominus contendat ad superiores corporis partes clysterem pertingere, coneturque sententiam suam iis qui colicis infestantur flatibus, probare, in quibus nempe sapor clysteris lingua interdum percipitur: huic responsum velim, fieri id ratione qualitatis medicamentorum vehementioris, ventriculum perreptantis; sed & illud rarò admodum accidit. Verùm si cótra hos disputationem instituere velim, in maiorem quàm par sit, exsurgat hic libel-

lus molem: sufficiat itaque id solum indicasse, quod ad clysteris cognitionem præcipuè conducere videbatur. Redeo iam eò vnde digressus eram; præcipiens vt digiti mundentur & præparentur, præsertim verò index; hic enim oleo inungendus, & in anum immittendus, vt olei illinitione planè irrigetur. Ipsa digitorum immissio, semel, bis aut ter repetatur, vt dilatetur magis foramen: hinc totus clyster iniiciatur, ea obseruata cautione, ne clysteris hac immissione nimis adhuc dilates meatum; hoc enim si fiat, vniuersa sanè clysteris moles non ingrederetur. Nec quoque imperfectè clysterem immittes, (efflueret enim, nec intra corpus perueniret medicamentum) verùm mediocri insertione; hinc ambabus manibus æqualiter clysterem comprimendo, exprimes omne quod in se continebat. Cùm verò de clystere cogitas, ægroti vires tibi examinandæ veniunt; tum & ætas; temporis quoque constitutio: hæc enim omnia in cunctis operibus medicinalibus perpendenda. Opus enim est vt quantitatem medicamentorum clysterem constituentium augeas minuasve, prout ægroti facultates magis minúsve integræ fuerint.

Quòd si diu in ventre retenta excrementa sint, adeò vt crassa duraque iam euaserint: vti poteris decocto furfurũ, viscidum enim est, ac deorsum demergens, expellens excrementum siccum. Coquantur autem probè furfures, donec tertia aquæ pars absumta sit: memineris præterea nitri & olei paulum adiicere, hincque eo vtaris.

Porrò alius paratur clyster ex decoctis betarum, qui strictæ conducet aluo, eoque magis si febris adfuerit. eum hoc parabis modo: Sume betam, superinfunde aquã quæ ebulliat: hinc depuretur, parumque adiciatur olei. sicque eo vtaris. Quod si quis roget, cur in febribus nõ commendem decoctum maluæ & coriandri, cùm coriandrum refrigeret, malua verò emolliat? huic responsum velim, betæ nõnullam inesse salsedinẽ; beta enim nec refrigerat nec emollit nimium: at coriandrum, cùm extremè frigidum sit, stuporem corpori inducit, iam verò malua flatuosa est, beta verò variis doloribus conducit, ac præsertim ilium cruciatibus.

Paratur & clyster ex nitro: quo tamen vtendum non est, nisi in robusto corpore; tum-

tumque cùm in vigore fuerit morbus. vſus eius eſt in febribus quæ à copioſa pituitæ corruptione cum flauæ bilis miſtione exſurgũt, & cùm inteſtina ab humoribus malignis vacua & libera fuerint. Cùm verò eo vti animus eſt, ſic ages: Accipe nitri quantum voles, huic oleum & mellis paululum ſuperinfunde. ſicque vtere. clyſter validus eſt.

Centaureum diuerſis quoq. morbis prodeſt: præcipuè autem commendatur eius facultas in iis affectibus, qui conſtrictam ſequuntur aluum. tum & non parum conducit iecori obſtructo, ventriculo dolenti, lienis apoſtemati, iuncturarum dolori, apoſtematibus è pituitâ ortum trahentibus: breuiter, iis morbis qui ab aſtrictâ pendent aluo, tum etiam qui aut ex virium imbecillitate, aut temperamenti corruptione oriuntur. corrumpitur autẽ temperies aut ob quantitatem aut qualitatem ipſius: interdum enim inualeſcit calor, interdum debilitatur. Verùm quod ad quantitatem, modò calor augetur, modò imminuitur; quibuſdam autem ob humorem tenuiorem & acriorem, quibuſdam verò ob craſſiorem ac viſcoſiorem; item & aliis ob apoſtema vel ſolutio-

 nem

nem continui. Oportet autem vt causæ illæ examinentur priùs, sicque demum centaurei vsus ineatur. Quod si obstructio dolórue ob calidos tenuesque eueniant humores, non vtêris centaureo omnino. si verò ob viscidos ac crassos humores, tunc parabis id quod maximè conducere videbitur, quod nempe attenuet crassos & purget viscidos humores.

Ex colocynthide paratur clyster, habens facultatem centaureo planè contrariam, idque pro ratione diuersitatis elementorum. Opus autem cognoscere medicamentorum naturas & facultates tam generales quàm particulares diuersas: sunt enim nonnulla quorum vsus expetitur dum recentia adhuc sunt: alia ætatem requirunt vt iis quis vti possit. hoc quoque quàm illud diutius multo seruari incorruptum (pro temporis & regionis in qua natum, diuersitate) poterit medicamentum. Colocynthis autem prodest dolori capitis, & lethargo, ac grauitati quæ in capite oritur: tum & dolori ei qui vocatur hemicrania, atq. ei qui totum caput occupat læditque. Verùm cùm fuerit capitis dolor ab humore tenui & acri,

 omninò

omninò à colocynthidis vſu abſtinendum. ſi verò à materia fuerit craſſa, accedatque apoſtema cum faciei rubore capitiſque grauitate; tunc eâ vtaris, maximè verò tum, cùm alui ſimul adfuerit adſtrictio. Sedabitur enim oculorum dolor, euaneſcet apoſtema, ac ceſſantibus lachrymis remittet ſe dolor prauitaſque capitis.

Clyſter qui paratur ex herbâ ozimo aquaticâ dictâ (*id eſt meliſſâ*) ſi venter phlegmonicus fuerit, prodeſt pleuritidi, & defluxionibus in articulos. in hunc autem modum erit parandus. ℞. ozimum aquaticum (*vel meliſſam*) ſuperinfunde aquam, bulliat, hinc depuretur, & addatur parum mellis & olei, ac ſic vtaris.

Paratur & ex anetho clyſter, qui prodeſt flaccido ventriculo, appetitus deiectioni & eructationi, quæ odore ingrato moleſta eſt; tum & ventriculi apoſtematibus: conficitur hac ratione: ℞. anethi quantum ſufficit, affunde aquam; coquatur probè: depuretur, adiiciaturque cumini, olei, & mellis pauxillum: mel enim & cuminum ſtomacho conducunt, cùm expellant quicquid in eo fla-

tuosum est. & talis quidem eorum est operatio, quoties infernè induntur.

Est & clyster Abrotani, qui conducit vermibus in ventre nascentibus. paratur hoc modo. Accipe abrotani quantum voles, & affunde aquam, coque diligenter, depura; addens aliquid mellis & nitri. eoq. sic vtere. summoperè iam dicto malo confert, præcipuè si in inferioribus intestinis hæreant vermes.

Iam autem antea monui vnum eundémque clysterem omnibus non conuenire ætatibus: senibus enim qui iniiciendi sunt clysteres, cõfici debent ex medicamentis qualitatem humidã habentibus, veluti est oleum & mel. Contrà, qui iunioribus aptantur, è nitro & melle, sed sicciore, parari possunt. At quoties sanitatis conseruationi debita curandi ratione studes, confice clysterem temperamento corporis conuenientem, expellaturque è corpore morbus per eiusmodi clysterem, qui facultate suâ planè isti morbo contrarius existit. Pueri quidem ferent clysterem siccum, acrem, pungentem: senes verò minimè, nec vllam ex eo perceperint vtilitatem.

vtilitatem. Dico itaque corpora ſicca iuuari clyſteribus humidis; humida ſiccis. Iuuenibus qui parantur clyſteres, mel parcâ manu recipiant; largiùs verò oleum affundendum: calor enim in iis vehementior, vnde maior conſtrictio ariditaſque; calor inquam quicquid in inteſtinis humidum abſumit, hinc ſicciora excrementa reddita, tardè deſcendunt.

Verùm in ſenum clyſteribus oleum imminuendũ, mel verò liberalius addendum; eorum enim corpora ad frigus magis prona ſunt; plurimique iis morbi ex frigore ortum trahunt, bile enim non ita abundant; quo fit vt in eis ariditas oriatur.

Bene dixit Hippocrates, iis quibus in pueritiâ venter ſiccus, accreſcente ætate humectari: quibus verò in primâ ætate humidus, vbi adoleuerit, ſicceſcere: humores enim ætatum mutatione, mutantur vnà. Euenit interdum vt flaua bilis in iuuenili ætate exuberet, eaque venter largiter imbutus nullo laborioſo enixu excrementa excernat: at accreſcente calore, bilis retinet magis ſtercora, difficilemque parit egeſtionem. Modus

verò conficiendi clysteres in febribus, talis est.

Ei qui laborat hemitritæa febre, aptabis clysterem cui nitri parum, at mellis & olei multum insit. At qui tertiana, multum olei, contrà, mellis aut nitri parum debetur. Potest & huic febri clyster fieri ex oleo rosarum & aqua. Quartanam qui patitur febrem, aptatur clyster prout humores aut emollire, aut exsiccare aut calfacere volueris. Hectica verò dicta febris non indiget clystere è purgantibus acribúsve medicamentis parato: verùm omnia ibi emollientia sint, remissè & parum admodum refrigerantia: hac enim qui affliguntur febre, malignis humoribus non scatent, cùm membris eorum siccis insideat febris, nec multæ iis insunt superfluitates, ob extremam macilentiam & membrorum tabefactionem. qui enim eâ afficitur febre, calore corpus eius mirum in modum extenuatur. adhibendus itaque huiusmodi clyster: Accipe parum seminis lini, affunde aquam (non dulcem, salsam, aut aluminosam) coquanturque simul leuiter. ingeratur iis qui febre exsiccante seu phthisi conficiuntur, nec tamen magna quantitate hoc vtêris,

cùm

cùm non ad alui solutionem, sed ad humectationem conueniat potissimùm. Proderit autem humori acri, vellicanti, qui ad intestina delapsus, ibi infixus hæret: hinc dolor vehemens & mordicans; quem viscositas huius clysteris sedat; qui idem sua frigiditate febrem tollit. In hac febre cibi appetitus minuitur ægris, corpus exsiccatur, leuius redditur, bilis flaua calidior, & magis pungens euadit; hinc oritur iis qui hac tenentur, mordicatio in ventre, & copiosus calor, vehemensq. incendium. Prædictus verò eis conuenit clyster, modò remissior fuerit: parum enim calfaciet, at humectabit refrigerabitque moderatè. ea enim è quibus componitur, naturalem accidentariamque perficient operationem, vti aqua cui frigus naturaliter, calor accidentariè inest. Quoniam itaq. frigiditatem ex sese, caliditatem artis beneficio obtinet, egregiè actiones administrabit aqua, natiua sua qualitate refrigerando; accidentario calore celeriter medicamenti vim ad partes deducendo.

Ex priscorum quorundam medicorum sententiâ, prodest quoque is qui ex oleo rosaceo paratur clyster. eius enim medicamenti

facultas, facultatem seminis lini similem sibi ascifcit; eo quòd refrigerat. nec scrutati sunt substantiam vel facultatum eius diuersitatem. confert iis qui febre laborant frigidâ & tanquam ex niue contractâ: verùm febris natura diligenter inquirenda; postea curationi se accingere oportet. ad confectionem huius clysteris, sumatur oleum rosaceum, affundatur aqua tepida, æqualiter agitentur, hinc vsus eius instituatur.

Is etiam veterum præconiis effertur clyster, qui & ex papauere, oleo oliuarum & aqua conficitur; magnam sanè vtilitatem vtentibus adferens.

Fuerunt nonnulli qui in capitis dolore à bile flauâ, clysterem ex papaueribus componerent: verùm in eiusmodi malo præstantius est, si papauer aquâ coctum instilletur capiti, meliùs enim sedatur dolor. Clyster autem ex papauere hoc paratur modo: Papauer in aqua probè coquitur, depuratur; quo facto affunditur oleum. eo modo paratus, vtilis est in dysenteriâ, aut in magno ardore æstuque. hic enim sedatur; fluxioque sistitur.

Clyſter ex melle & aquâ vtilis eſt: modò diligenter ij inquirãtur affectus, vbi vſus eius cõducit. Nõnulli enim hecticâ laborãtes febre, immoderatè calent: alij intẽperatè ſicci exiſtunt; adeò vt corpus ſenum corporibus ſimile reddatur. In quibus calor vehementer exuperat, clyſter parari debet ex oleo roſaceo & aquâ tepidâ. quibus moderatè, loco roſ. olei, indendum ſemen lini. Vbi immoderata ſiccitas, præſtantior clyſter humidus fuerit, vtpote in huiuſcemodi ſiccitate commodius humectans. At vbi in corpore frigus imperium obtinuerit, clyſter ex melle paretur. Si verò calor fuerit remiſſior, reliqua medicamenta mordicantia non conueniunt iis qui huius temperamenti ſunt. hoc autem modo paretur: ℞ mellis laudabilis, fragrantem ſpirantis odorem quantum voles: cui tantundem aquæ affundas: moueantur diligenter. hinc vtaris. prodeſt morbis frigidis.

DE CO-

DE COLICO DOLORE.

VNIVERSVM interdum corpus, ratione vnius alicuius membri morbus inuadit: interdum totius corporis ratione vnam aliquam partem apprehendit affectus. In colica ob vnum solummodo membrum homines totius corporis dolore, vigiliis, febribus infestantur. huius mali quoniam in titulo libelli à me facta est mentio, eius naturam hoc loco explicare statui. Oritur in intestino Colon dicto, idque ob varias caussas. quarum aliæ externæ, internæ aliæ. Externæ, vti ex vitiosis alimentis, aëris ambientis nimio frigore. *Alimenta enim praua, vti brassicæ, similiáque olera frigida & sicca, gignunt humores prauos, qui variis doloribus ansam præbent. Interna caussa est vtplurimum pituita alba, vitrea, quæ ex alimentis prauis & vitiosis ortum traxit: hæc è toto corpore *ad intestina delapsa, hæret in prædicto intestino colo, pessimaq. symptomata in-

R. Mos. part. XXV. *Cibi mali sunt sicut caules & similes eis ex frigidis herbis & siccis.*

R. Mos. Part. VI. *Cùm repletur intestinum quod dicitur colon, accidunt inde accidentia mala*

uehit. corripit ventriculum dolor, eo quòd intestinum distendatur, pertingitq́; ad tunicas ventriculũ reliquaq́; intestina cingentes: hac de causa graui dolore afficitur ventriculus. Vera esse quæ dico, probat curationis modus. quoties enim epithemate siue emplastro affectũ hunc fugare instituis, augetur continuò extensio. *Ratio autem curandi hũc affectũ per emplastrum à veteribus adinuenta fuit. & oportet, vt qui eo vti volet, continuè applicet, nec ab instituto desistat. sic enim ægrum à colicis doloribus liberare poterit: at si semel atq; iterum solùm epithema siue emplastrum applicet, moxq́ue desistat, proculdubio grauiora excitabit tormina. *Scito autem quòd musculus ventriculo & intestinis superexpansus sit, adeò vt cùm sese

ia mala stomacho, scilicet dolor & punctio: quia hoc intestinũ cùm repletur, extenditur, & accidit tũc dolor siphac quod circundat stomachum & intestinum, & stomachus infrigidatur; ☞

R. Mos. part. ix.
Emplastra & cataplasmata quæ antiqui inuenerunt ad curationem colicæ factæ ex flegmate vitreo ab intestino colon contento, oportet te in patiente frequentare: quia cùm frequenter operaris, ipsam curas ægritudinem; & à malis accidentibus liberas patientem. Et cùm ea semel vel bis tantummodo operaris, noces patienti nocumento magno, quia per illud sui tensio augmentatur.

☞ *& similiter extenditur lacertus qui extensus est supra stomachum & intestinum; & stomachus infirmatur; & simili-*

similiter extenditur lacertus, qui extensus est supra stomachum & intestinũ ad extensionem intestini; & patitur stomachus ex hoc.

extendit intestinum, ventriculus doleat.

Simulac verò dolor hic hominem apprehenderit, ilicò ei subueniendum clystere ex decocto lentiũ parato, cui olei pauxillum admistum sit; oleum enim humectando excrementum siccum, excretionem faciliorem reddit. quòd si extremè siccæ in lapideam duritiem concreuerint fæces, è purgantibus medicamentis clysterem parato. Attamen religiosè & summa cum cautione procedas; facilè enim euenit, vt eiusmodi pharmacis commoti maligni humores, magno impetu ad intestina confluant, & ægro dysenteriam excitent. Quòd si fortè hac in parte hallucinetur medicus, incipiantque dolores hominem cruciare, sine morâ parandus clyster ex aqua & sale alexandrino: ni iuuet, indicio sit, bilem atram, causam mali existere, quamobrem sumas salis alexandrini particulam vnam, spinæ Ægyptiacæ particulas tres, hellebori nigri particulas duas. sal in aquam resoluatur; in decocto salis decoque helleborum & spinam. hæc omnia iniiciantur. Quod si alui solutio non cesset, colorque corporis obscurior redda-

reddatur, para clysterem ex auripigmento, zedoariâ, & alcale. eius descriptionem iam antè eo libro quem De medicamentorum compositione conscripsi, editam inuenies: hunc itaque clysterem parabis, si aluus laxa fuerit ob humorum putredinem & malignitatem. quod si effectum conspicias, eius vsui fidenter insiste.

Ex defectu solutionis, si colorem fœdè mutari cernas, franges facultatem medicamentorum, cùm sumes vinum myrteum & acaciam: acaciam autem comminue, & in myrteum vinum resolue, ex eoque clysterem conficito. aut sumito gluten vstum, hocque probè comminutum resolue in rotulas.

Eidē quoq. prodetit placenta mosa vocata, quæ cōminuta, in mel & aquam resoluatur. sitque sic eius vsus. tollet enim hunc affectum plenè. si fortè ad manum hæc placenta non fuerit, conficiatur clyster ex decocto volubilis in vino austero vel acerbo: is enim humores præcipuos constringet, & vlcus siquod sit in intestinis, sanabit.

Veteres autem nobis reliquerunt medicamenta

camenta quædam vulgaria huic morbo propria, vti sunt sumach, grana myrti eiusque cortex, radices arboris mali punicæ, eiusque rasuræ, è quibus hoc modo licet clysterem parare. Accipe ramenta mali punicæ, coquantur in aqua probè, depurentur; sicque eis vtere. Idem sentiendum est de arbore helc (*specie rubi*) cum eius ramentis, vt alia complurima omittam, quorum ab iis mentio fit; quæ omnia hîc recensere superuacuum videtur: sufficiant ea quæ expertus ipse sum.* Fuerunt porrò inter veteres, qui colicis doloribus vexato præciperent vsum lapilli salis, ex quo clysterem fieri iubent; quem leui & facili negocio excrementa educere asserunt. Verùm idem præstat nitrum adhibitum.

R. Mos. Part. XIII. *Quidam antiquorum præceperunt, vt siquis pateretur colicam; acciperet lapillum salis, & eum supponeret sibi: quia sal citò extrahit egestionem: illud idem nitrum cùm supponitur, operatur.*

Sunt & alij qui mel eousque incrassant donec resinæ consistentiam referat: quod elychnio siue filo intorto circumiiciunt; hoc āno indūt, clysterisq. loco vtuntur nec infeliciter; soluit enim placidè. Accedunt alii, qui filum in mel immergunt, illudque postea nitro inuoluunt. hoc quo magis demergitur,

gitur, eo fortius soluit. Idem efficit lac mororum sumtum lanæque immissum, sicque clysteris in modum aluo inditum, debitè enim eam prouocat. Item & raphanus idem præstat, hoc modo paratus: Accipe raphanum, eum cortice priua, hunc filo intorto similem efformans indas ano: soluet ex animi sententiâ.

Cepa quoque in eundem hunc vsum trahi potest: idque hoc modo: Sumas cepam, probe comminuas, hinc exprimito, expressum linteo molli spongiaue excipiatur, eoque æger clysteris vice vtatur, laxabit certò aluum.

Eodem modo & Allium sumitur, hocque rite contusum exprimitur, in expressionem spongia immergatur (aut simile quid) qua æger clysteris loco ad laxandam aluum vtatur. Porrum quoque mundatum contundito, ex eoque quid ellychnio simile conficito, quod æger sibi subdat vt ventrem soluat. Stercus muris idem præstabit. Hæcque simplicia medicamenta acrimonia sua & mordicatione aluum proritant. Obseruandum autem vt cùm acria admodum fuerint,

vt lac mororum, asa fœtida & similia, vt in quá tunc lac iis adiicere noris, vt frenetur eorum acrimonia, neue dū iniiciuntur, anum exulcerent: pars enim exquisiti est sensus. hinc nonnunquam accidit vt ab acri aliquo vellicata, apostema pustulásue incurrat, quod interdum fit, vbi largiter bilem flauam naturâ suá acrem & mordicantem excernit homo: & sanè quod res naturales, idem & externas & alienas efficere quis dubitet? Hoc autem quoties euenit, multo peius quàm in principio oritur malum, vtpote maior podicis ratione, constrictio nam idem hic quod in pulmonis & cordis vitiis sentiendum. veluti enim cor participat continuò pulmonis mala; sic & venter doloris natiū particeps fit: ambo enim eiusdem naturæ membranâ donata sunt. Hæc ideò recenseo, vt innotescat mirus ille consensus doloris coli cum ventriculo, vtpote hoc intestinum illi arctè iungitur. Colica verò quandoque ex pituita frigida & vitrea ortum trahit, eaque nonnunquam sua sponte euanescit, quando nempe excernitur à naturâ magna eiusmodi pituitæ frigidæ quam sentit æger copia, tunc enim paulatim subsistet dolor.

Colicæ non parum etiam conducit Aſphaltũ, ſi nempe ventriculo robuſto fuerit æger: ſin debili, abſtineatur ab eius vſu. Idem de reliquis omnibus medicamentis dictum ſit, vt nempe quoties ventriculus robuſtus, medicamentis vtaris validioribus: ſin contra debilis exiſtat, molliora in vſum trahantur, ne ventriculi imbecillitas augeatur magis, ſicque ex vno morbo in aliũ coniiciatur æger. Formula autem clyſteris ex aſphalto talis ſit: ℞. Aſphalti particul. duas, ol. oliuarum partic. vnam, miſce, eiſque vtere. Quod ſi colicæ cõiunctum fuerit inteſtinorum apoſtema, ſume ol. labdani partes duas, ol. oliuarum, adipis anſerini an. ſcript. vnum, reſolue adipem in oleoſam ſubſtantiam & poſtea ſuperinfunde ei oleum labdani, & vtere. non tamen in omnibus colicæ ſpeciebus hic clyſter conducet: oritur enim interdum colicus

R. Moſ. Part. XIII. *Clyſtere factum ex duabus partibus picis liquidæ; & ex tribus partibus olei, confert mirabiliter colica paſſioni ſtomacho exiſtente forti. Cauendum eſt tamẽ ab huiuſmodi clyſteri: & ab omni clyſteri in quo medicamina fortia ponuntur; ſtomacho debili exiſtente: habentem verò ſtomachum debilem clyſteriza cum medicinis lenitiuis: ipſa enim cùm non aduenept ſtomacho debilitatẽ aliquam, nec mutant de ægritudine in ægritudinem patientem: & cùm ſit clyſtere ex fortibus medicinis, magnitudine ſui fortè peruenit ad ſtomachum & aſcendit in linguam.*

cus dolor ex alteratione & debilitate ventriculi, quæ dysenteriam non rarò producit. Interdum à corruptione humorum in ventriculo, qui in intestina reiecti acrimoniâ suâ deiectionem irritant, vti si bilis flaua largè in ventriculum & intestina effundatur. Interdũ mæror aut perturbatio colicæ ansam præbet, quoties nempe præ inopinato terrore magna fit virium dissipatio: quæ res apostema intestinorum producere posset. Nonnunquã ex intestinis, corpuscula membranis non dissimilia defluere cernimus, quæ sanè videntur esse interiores intestinorum membranulæ præ bile flauâ largiter in intestina defluente, quæ acrimoniâ suâ abradit. quòd si apparentibus hisce membranosis corpusculis, intestina distendantur, in eaque tunc temporis bilis flaua impetum faciat, punget & mordicabit intestina, gignetque in eis vlcus, vnde dysenteria. Fortè & ex atrâ bile hic affectus originem traxerit: cuius rei Hippocrates in Aphorism. libris meminit, inquiens, Dysenteriam ex atrâ bile ortam, funestam iis esse quos inuadit; idque ideò quòd ater ille humor peruadens intestina, grauitate & aciditate suâ abradit eorum substantiam, vnde mors subsequitur.

Totius

Totius quoque corporis imbecillitas colicum causare dolorem potest: idque tum præcipuè cùm hepar affectum, plurima loturæ carnium haud dissimilia expellit. Sunt qui existiment medici hæmorrhoidas malum hoc gignere posse, vt & vlcus. Opus itaque est, vt diligenter omnes iam recensitas perlustres causas, hinc curationem instituas. hac enim ex parte cognitâ, perpensisque & examinatis cunctis symptomatibus, exactè perspecta tibi euadet colicæ causa: qua perspecta, de remedio illi malo conuenienti adhibendo certus iam esse poteris. Causæ cognitionem si neglexeris, delinquas erréssque in curatione necesse est, augeásque malum. Præ medicorum enim imperitiá non rarò innumeri exsurgunt morbi. Distinguas itaque inter hanc illamque causam, conferendo quæ incidunt cum iis quæ à me iam relata sunt: examina humorum qui euacuantur qualitatem, quo colore prædití sint, quem fundant fœtorē. Signa, ex iecoris imbecillitate malum originem trahere, si corpus extenuatum sit, dolorque ingens: hæc inquam indicant vehementem impendêre alui fluxum.

Si hæmorrhoides in causa sint, sistentur,

necamplius sanguis ex iis profluet. Verùm vehementior remissiórue dolor, causam eius docebit: nec fortè vnà cum excrementis sanguis profluet, sed aut præcedet eius eruptio aut subsequetur. huic itaque diligenter attende, videbisque sanguinem admodum atrum prodire. Contingit dysenteria ex alteratione ventriculi, humorúmque in eo contentorum corruptione, præcipuè verò bilis atræ: nam atra bilis grauitate suâ, flaua copiâ, malum hoc pariunt. facultate itaque existente debili, medicamenta superius enarrata vsui tibi fuerint, eorumque mitiora, non vehementia; cauendo ne quantitatem multum augeas. Sumas itaque medicamenta calida in superficie corporis, vt aperias meatus, & vt partem materiæ foras trahas; præscribásque alimenta stiptica, ea enim repriment fluxum nimium. Quòd si minor sit solutio, clystere vtêris, composito ex decoctis cedri & acaciæ; is hoc modo paratur: ℞. decocti cedri partes v. acaciæ partes ij. probè contundatur acacia, & in decoctum cedri infundatur; imponanturque igni, lento igne coquendo, donec paulatim formam *(id est crassitiem)* mellis acquirat; viscidum ita redditum, sit tibi commodus eius vsus.

Paratur

Paratur & decoctum cedri alio modo, vt Recipias decocti cedri partes iiij. decocti rosſ. partes iij. hinc acaciã contuſam eis miſceas: omniaq́ue ſimul igni impoſita tamdiu coquito, donec conſiſtentiam mellis adipiſcantur. hinc eo vtaris, cùm non vehemens, ſed remiſſior fuerit morbus. Quòd ſi cauſa vehemens largaq́ue alui deiectio, facito ex antedicto præſcripto. Quoties itidem medicamento aliquo acri vti voles in colico dolore, vti cepe, porro, ſtercore muris, aut ſimilibus, circumlinas anum prius oleo roſarum aut oliuæ omphacinæ, ne natibus noxam aliquam inferas; quod certè ni inungas, tibi euenerit, dum puſtularum fiet prouentus.

FINIS.

Quædam mutanda.

Pag. 11. *lin.* 19. *pro* ſciunt *lege potius* non ſciunt niſi 12. *lin. vlt. pro* ſurſumque aſcendens *lege* ſuperioraq́ue petens.